

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 333, 334; Taberî, *Târîh* (de Goeje), I, 2836; İstahrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 206-207; *Hudûdü'l-âlem* (Minnorsky), s. 134; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 378; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 174-175; İbn İsfendiyâr, *Târîh-i Taberistân* (trc. E. G. Browne), Leiden 1905, s. 238; Rezmârâ, *Ferheng-i Coğrafiyâ-yı İrân*, Tahran 1951, III, 254-255; Muhammed Takî Han Hekim, *Genc-i Dâniş* (nşr. M. Ali Sûti — Cemşid Keyânfer), Tahran 1366 hş., s. 54-55; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1905, s. 375-379; H. L. Rabino, *Mazandaran and Astarabad*, London 1928, s. 71-77; Abdülhüseyn Sa'diyân, *Serzemîn u Merdüm-i İrân*, Tahran 1369, s. 237-240; Hüsamettin Aksu, *Emîr Güyâseddin Muhammed el-Esterâbâdî ve İstivânâme'si* (doktora tezi, 1981), İSAM Ktp., nr. 1382, s. 83-86; James J. Reid, "Rebellion and Social Change in Astarâbâd, 1537-1744", *IJMES*, sy. 13 (1981), s. 35-53; R. Hartmann, "Cürcân", *İA*, III, 245-246; a.mlf. — J. A. Boyle, "Gurgân", *EI²* (İng.), II, 1141; Streck, "Esterâbâd", *İA*, IV, 387-389; R. N. Frye, "Astarâbâd", *EI²* (İng.), I, 720; Dihhudâ, *Luğatnâme*, IV, 2142-2146; C. E. Bosworth — S. Blair, "Astarâbâd", *EIr.*, II, 838-840; E. Ehlers, "Astarâbâd Bay", a.e., s. 840-841; *DMF*, I, 127.

TAHSİN YAZICI

ESTERÂBÂDÎ, Aziz b. Erdeşîr

(عزیز بن اردشیر استرآبادی)

Bezm ü Rezm adlı eseriyle tanınan İranlı tarihçi ve şair.

XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın başlarında yaşadı. Hayatı hakkında bilinenler, kendi tarihinde verdiği bilgilerle Şehâbeddin İbn Arabşah'ın 'Acâ'ibü'l-makdûr adlı eserine dayanmaktadır. İbn Arabşah, Esterâbâdî'nin Celâyirliiler'den Sultan Ahmed b. Üveys'in gözde nedimlerinden biri olduğunu, şöhretini duyan Kadı Burhâneddin'in Sultan Ahmed'den onu kendisine göndermesini istediğini, bu isteğin reddedilmesi üzerine Esterâbâdî'nin bir gece kaçarak Sivas'a gittiğini söylerse de bu rivayet gerçekle bağdaşmamaktadır. Zira Esterâbâdî, *Bezm ü Rezm*'de bazı hadiseler dolayısıyla Sultan Ahmed'le ilişkilerini anlattığı halde böyle bir olaydan bahsetmez. Esterâbâdî'nin Sultan Ahmed'le olan münasebeti, Timur'un 795'te (1393) Bağdat'ı işgali üzerine efendisiyle birlikte Meşhed'e (Necf) kaçmasından ibarettir. Meşhed'i de ele geçiren Timurular Esterâbâdî'yi buradan alıp Hille'de bulunan Timur'un oğlu Mirân Şah'a götürdüler. Bir süre sonra ordu ile birlikte Diyarbekir'e hareket eden Esterâbâdî, Diyarbekir'le Mardin arasında konakladık-

ları bir sırada geceleyn kaçmayı başardı ve Ergani yoluyla Sivas'a Kadı Burhâneddin'in yanına gitti (1394). Kadı Burhâneddin'in öldürülmesinden (800/1398) sonra Mısır'a giden Esterâbâdî'nin buradaki faaliyetleri bilinmemektedir. Ancak Arap ve Fars edebiyatları alanındaki geniş bilgisi sebebiyle kendisinin Memlûk hükümdarlarından da ilgi gördüğü söylenebilir. Esterâbâdî içmiş olduğu fazla içki sebebiyle ölmüştür. Ölüm tarihi bilinmemektedir. Gerek *Bezm ü Rezm*'deki üslubundan, gerekse bu eserde rastlanan şiir parçalarından onun iyi bir şair ve nesir ustası olduğu anlaşılmaktadır.

Esterâbâdî'nin bilinen tek eseri olan *Bezm ü Rezm*, Kadı Burhâneddin'in emriyle kaleme alınmış özel bir tarih mahiyetindedir. Bazı kaynaklarda (*Keşfü'z-zunûn*, I, 299) adı *Târîhu'l-Ķâdî Burhâneddîn es-Sivâsî* şeklinde kaydedilmişse de müellif eserine *Bezm ü Rezm* adını verdiğini açıkça ifade etmektedir (s. 32, 538). Esterâbâdî, Arapça'nın türlü üstünlükleri olduğunu kabul etmesine rağmen eserini, o dönemde (XIV. yüzyıl) hemen bütün Anadolu halkının konuştuğu, resmî yazışmalarda da kullanılan Fars diline yazdığını söyler. Bununla beraber metin arasında Arapça şiirlere de yer verilmiştir.

İbn Arabşah eserin dört cilt olduğunu kaydeder. Müellif de eserinin I. cildini 800'de (1398) bitirdiğini ve II. cilde başlayacağını ifade eder (s. 540). Ancak Kadı Burhâneddin'in öldürülmesinden sonra Mısır'a giden Esterâbâdî'nin eserinin geri kalan kısımlarını ikmal edip etmediği bilinmemektedir. Müellif, XIV. yüzyılda Anadolu'da yaşanan karışıklıkları ve huzursuzlukları en iyi şekilde anlattığı *Bezm ü Rezm*'de yazılış sebebini açıkladıktan sonra Bağdat'ta geçen hayatı ile o dönemde İrâk-ı Arab ve İrâk-ı Acem'de hâkim olan Celâyirliiler ve bu ülkeleri onların ellerinden alan Timurlular hakkında bilgi verir. Ardından Anadolu'ya gelişini ve Kadı Burhâneddin'e intisabını anlatır. Onun isteği üzerine yazmaya başladığı eserinde bu hükümdarın soyu, yetişmesi ve hükümdar oluşu hakkında geniş bilgi verir. Kadı Burhâneddin'in hükümdarlığı boyunca Eretnaogulları, Mutahharten Beyliği, Karamanoğulları ve diğer beyliklerle mücadelelerinden ve bunlar arasında meydana gelen savaşlardan bahseder. Zaman zaman mübalağaya kaçan tarafla-

rı olmakla beraber eser, Kadı Burhâneddin Devleti'nin özellikle 1394'ten sonraki tarihi için birinci elden değerli bir kaynaktır.

Bezm ü Rezm önce Ahmed Tevhid tarafından parçalar halinde (*Târîh-i Osmâni Encümeni Mecmuası*, İstanbul 1330-1331, cüz 28-39, s. 106-109, 178-182, 234-241, 296-307, 347-357, 405-409, 468-478), daha sonra, başta bugün Süleymaniye Kütüphanesi'ne intikal etmiş bulunan Ayasofya Kütüphanesi'ndeki nüshası (nr. 3465) olmak üzere Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 2822), Süleymaniye (Esad Efendi, nr. 2079) ve Râgıb Paşa (nr. 982) kütüphanelerindeki nüshaları karşılaştırılmak suretiyle Kilisli Muallim Rifat tarafından M. Fuad Köprülü'nün mukaddimesiyle birlikte yayımlanmıştır (İstanbul 1928). Heinz Helmut Giesecke eseri *Das Werk des 'Azîz İbn Ârdşîr Astarâbâdî, Eine Quelle zur Geschichte de Spätmittelalters in Kleinasien* adıyla özet olarak Almanca'ya çevirmiştir (Leipzig 1940). *Bezm ü Rezm* Mürsel Öztürk tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir (Ankara 1990).

BİBLİYOGRAFYA :

Esterâbâdî, *Bezm ü Rezm* (nşr. Kilisli Muallim Rifat), İstanbul 1928, s. 32, 536-538, 540; a.e., M. Fuad Köprülü'nün mukaddimesi, s. 5-21; İbn Arabşah, 'Acâ'ibü'l-makdûr (nşr. Murtaşâ Nazmizâde), İstanbul 1142, I, 177, 228; *Keşfü'z-zunûn*, I, 299; Neffîsî, *Târîh-i Nazm u Neşr*, I, 193; Storey, *Persian Literature*, London 1970, I, 411; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar Eretna Devleti, Kadı Burhâneddin Ahmed ve Devleti, Mutahharten ve Erzincan Emirliği II*, Ankara 1989, s. 27; Babinger (Üçok), s. 5; M. Fuad Köprülü, "Anadolu Selçuklularının Tarihinin Yerli Kaynakları", *TTK Belleten*, VII/27 (Ankara 1943), s. 380.

TAHSİN YAZICI

ESTERÂBÂDÎ, Radıyyüddin

(bk. RADÎ el-ESTERÂBÂDÎ).

ESTERGON

Macaristan'ın kuzeybatısında Komárom ilinde XVI-XVII. yüzyılda bir Osmanlı sancak merkezi olan şehir.

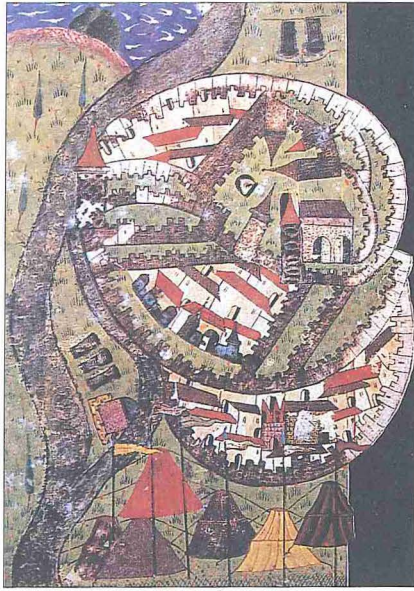
Adı Macarca Esztergom, Almanca Gran ve Latince Strigonium olan, Osmanlı kaynaklarında Ustorgon şeklinde de geçen şehir, Tuna'nın sağ yakasında ve büyük dönemindeki tepelik bölgede Macar

Hükümdarı Géza (970 [?]-997) tarafından kuruldu. Zamanla gelişip büyüyerek XI. yüzyılda başşehir oldu. 1241-1242 yıllarındaki Moğol istilâsı şehrin tarihinde bir dönüm noktası teşkil etti. Kaleye giremeyen, fakat varoşunu tahrip eden Moğollar'ın geri çekilmesinden sonra başşehir Buda'ya (Budın) nakledildi. Estercon ise ülkenin en önemli dinî merkezi ve kardinalin bulunduğu yer haline geldi. Özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısında ve XVI. yüzyıl başlarında en parlak dönemini yaşadı ve burada Rönesans tarzında bazı önemli eserler inşa edildi. Ayrıca bir su kulesiyle yukarıya su çıkaran sancağı bir de makine yapıldı.

1526 Mohaç Muharebesi'nden sonra ilk Osmanlı saldırılarına hedef olan Estercon 1529'da Viyana seferi sırasında geçici olarak zaptedildi. Bu tarihte Viyana'ya doğru ilerleyen Kanûnî Sultan Süleyman kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri birçok yerleşim birimi gibi Estercon'u da savaşız olarak teslim almış, ancak geri dönerken boşaltmışlardı. Bundan sonra şehir bazan Habsburg hânedanından Ferdinand'ın, bazan da Macar Kralı János Szapolyai'nin eline geçti. 1530 yılında kardinalin bütün arşiv, kütüphanesi ve hazinesini birlikte Kuzey Macaristan'a geçmesi üzerine Habsburglar'ın himayesi altına girdi. Ancak bu arada iki kral arasındaki mücadele devam etti. Estercon'un stratejik ve mânevî önemini çok iyi bilen Osmanlı idarecileri, Budin'in 1541'de merkeze bağlı bir eyalet haline getirilmesinden sonra Estercon'u da kontrol altına alma gereğini duydular. Bu sebeple 1543 Macaristan seferi sırasında ana hedeflerinin birini Estercon teşkil etti. Bazı kalelerin alınmasının ardından kuşatılan Estercon, iki buçuk hafta kadar dayanan muhafızlarının teslim olması ile 10 Ağustos 1543'te Osmanlı idaresi altına girdi ve Budin eyaletine bağlı bir sancak merkezi oldu.

Zaptedildikten sonra büyük katedrali camiye çevrilen ve savunması için kalenin tamirine başlanıp içinde 3000 civarında muhafız bırakılan Estercon'un ilk tahiri 1546'da yapıldı. Buna göre ahalisiz bir yer görünümünde olan şehrin bu durumu 1570'e kadar pek değişmedi. 1570 yılında veya biraz sonra hazırlanan ve Kuzey Macaristan'ın bazı şehirlerini içine alan bir listeden burada 800'den fazla hânenin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Estercon Kalesi'ni tasvir eden XVI. yüzyıl ortalarına ait bir minyatür (Matrakçı Nasuh, *Süleymanîname*, TSMK, Hazine, nr. 1608, vr. 90^a)

Daha itibarlı olan Üstkale'de yetmiş sekiz evden başka bazı mahzenler ve sayısı belirlenmeyen hâneler, Altkale'de 204, Varoş-ı Kebîr'de ise 542 hâne vardı. Sahiplerinin adlarından anlaşıldığına göre ilk iki bölümün nüfusu tamamıyla müslüman iken Varoş-ı Kebîr'de 383 hâne müslümanların, 148 ev martolosların ve on bir mesken de bir kısmı müslümanlaşmış çingenelerin elinde idi. Bütün bu semtlerde hiçbir Macar nüfusa rastlanmaması, bunların böylesine stratejik öneme sahip yerden ya karşı koydukları için ya da emniyet gerekçesiyle sürülmüş olabileceklerini düşündürmektedir. Muhtemelen Macarlar'ın terkettiği evler çoğunlukla askerî statüdeki kimselere satılmıştır. Bunların bir kısmı zamanla büyük aileler kurmuşlardır.

1546'da 70.000 akçeyi bulan Estercon'un geliri gümrük, ubûr gibi şehirlerle has ticarî işlemlerden alınan vergilerden ibaretti. Ziraatla ilgili herhangi bir vergi çeşidi kaydedilmemişti. Vergi gelirlerinin önemli kısmı devlete ait olup sancak beyinin payı azdı. XVI. yüzyılın 70'li yıllarında Estercon'da hububat ve sıra vergilerinin alınmaya başlandığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte bu dönemde şehrin ekonomik hayatında ziraattan çok ticaret ön planda geliyordu. Nitekim burada seksenden fazla dük-

kânın bulunması şehirde ticarî hayatın canlı olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca yaklaşık 440 kişinin tasarrufunda değişik büyüklükte bağ, bahçe ve bostanların varlığı dikkate alınarak askerlerin dolaylı veya doğrudan ziraatla ilgilendikleri ve geçimlerini kısmen bu şekilde de temine çalıştıkları söylenebilir.

Kuzey sınırlarının emniyeti ve Tuna'nın öbür tarafına yapılan akınların hareket noktası olması bakımından stratejik önemi büyük olan Estercon 1546 yılında tahkim edilirken civarına bir palanka inşasına da başlanmıştı. İki yıla yakın bir sürede bitirilen, hendeklerine Tuna'dan su doldurulan, içerisi çifte ağaçlı ve toprak duvarlı olan bu palankanın adı Ciğerdelen'dir. Ayrıca 1590 yılı civarında Szent Tamáshegy tepesine de Tepedelen adında bir palanka yapılarak içine birkaç bölük asker konulmuştur.

Estercon, coğrafi konumu bakımından Habsburg elçilerinin ayak bastığı ilk Osmanlı şehriydi. Bu sebeple şehirde görevli ancak beyi diplomatik işlerle uğraşmak zorunda idi. Devletin kudret ve azametini göstermesi için burada yapılan elçi kabul törenleri özel kurullarla olurdu. Kaleyi ve şehri gezen bazı sefirler veya refakatlerindeki kişiler gördüklerini hâtıralarında anlatmışlardır. Hem gitmiş hem dönüşte Estercon'a uğrayan (1553-1555) Habsburg elçisi Busbecq şehri kısaca tasvir ettiği gibi aynı elçilik heyetinde yer alan H. Dernschwam, Estercon beyinin kale altında etrafı çitlerle çevrili bir konakta oturduğunu, şehirde işsiz güçsüz pek çok erkek kadın Macar'ın bulunduğuunu yazar (*İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, s. 19, 370-371). 1591'de Václav Vratislav z Mitrovic adındaki bir Çek tarafından yazılan eserden, kalenin Macar krallarını gösteren fresklerine XVI. yüzyılın sonuna kadar pek dokunulmadığı, bir Rönesans mimari eseri olan Tamás Bakócz şapelinin de güzelliğinden bir şey kaybetmediği anlaşılmaktadır.

Uzunca bir süre devam eden barış döneminin ardından başlayan Onbeşyıl Savaşları (1593-1606) sırasında şehir saldırılara mâruz kaldı. 1594'teki kuşatma esnasında daha önce camiye çevrilen büyük katedral kısmen tahrip oldu. Türk muhafızları saldırılara bir müddet karşı koydular; nihayet Vezîriâzam Koca Sinan Paşa'nın büyük bir orduyla yaklaşması üzerine Arşidük Matthias kuşatmayı kaldırdı. Bir yıl sonra Karl Mansfeld

kumandası altında daha kalabalık bir ordu tarafından kuşatılan Estergon Kalesi'nin muhafızları yine uzunca bir süre direndilerse de gerekli yardımı alamadıkları için kaleyi, Karl Mansfeld'in ölümü üzerine yerine geçen Arşidük Matthias'a teslim etmek zorunda kaldılar (Eylül 1595). On yıllık aradan sonra şehir 3 Ekim 1605'te yeniden Osmanlılar'ın eline geçti ve 1683'e kadar aralıksız Türk hâkimiyetinde kaldı. Ancak bu dönemde de özellikle Ciğerdelen palankası civarında birçok savaş oldu. Bunların en önemlilerinden biri 7 Ağustos 1663 günü meydana geldi; burada Uyvar Kalesi kumandanı Adam Forgách ağır bir yenilgiye uğradı. Birkaç hafta sonra Uyvar'dan dönmekte olan Osmanlı kuvvetlerinin bir kısmı Ciğerdelen Köprüsü yakınında Miklós Zrinyi tarafından mağlûp edildiği gibi ertesi yıl de Souches'in birliklerinin Ciğerdelen'i topa tutmaları sonucu palankadaki muhafızlar Estergon'a çekildi, köprü de yıkıldı. Vasvár Antlaşması'nın ardından burası yeniden yapıldı. 1683 Viyana bozgunu sırasında Ciğerdelen yakınında yapılan ve Osmanlılar'ın yenilgiyle sonuçlanan savaştan sonra Budin'in anahtarı sayılan Estergon, 27 Ekim 1683 günü Leh Kralı Jan Sobieski ve müttefikleri tarafından zaptedildi ve kesin olarak Türk idaresinden çıktı.

Estergon sancağına bağlı yerleşim birimlerinin sayısı 1570 yılı tahririne göre 470 idi. Fakat bunların bir kısmı tam anlamıyla Osmanlı kontrolünde değildi. Çünkü sınır boylarına yakın bazı köylerin meskûn bulunmasına rağmen defterde boş ve çok düşük vergilerle gösterilmesi buralarda devlet kontrolünün zayıf olduğunu akla getirmektedir. 1606'da imzalanan Zitvatorok Antlaşması'na göre Estergon ve civarı Türkler'in elinde kaldıysa da bir kısım köylerin hangi devlete vergi vereceği meselesi bazı anlaşmazlıkların çıkmasına sebep oldu. Budin Beylerbeyi Kadızâde Ali Paşa'nın 1609 yılında kaleme aldığı bir mektubun ekinde Osmanlı hâkimiyetini kabul etmemeyen 213 köy ve kasaba ismen belirtilmiştir. Bunların çoğu 1570 yılı tahririnde de mevcuttu. Tartışma konusu olan bu köylerden altmışı 1615 yılında Türkler'e devredilmiştir. 1663'te Uyvar zaptedilip sınır eyaleti yapılıncaya Tuna'nın kuzeyine düşen birçok yerleşim merkezi bu yeni eyalete bağlanmıştır.

1820 yılından beri tekrar kardinalin oturduğu bir yer olan Estergon'daki ye-

ni yapılan katedral Macaristan'ın en büyük kilisesi olma özelliğini korumaktadır. Ülkenin en zengin taşra müzeleri de buradadır. Nüfusu 31.000 civarında olan şehrin önemi 1992 yılında Anayasa Mahkemesi'nin buraya taşınmasıyla daha da artmıştır.

Aradaki on yıllık devre hariç, 1543'ten 1683'e kadar yaklaşık 130 yıl Osmanlı idaresinde kalan Estergon bugün sadece, "Estergon Kal'ası su başı durak" mısraı ile başlayan türkü ile hatıralardaki canlılığını korumaktadır. Bunun dışında burçlardan başka Osmanlı dönemini hatırlatan hiçbir tarihî eser mevcut değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 388, 410, 449, 1037, 1044, 1065; Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ehemalige Konsularakademie, Krafft 290; Matrakçı Nasuh, *Târîh-i Feth-i Şikloş ve Estergon ve İsto[[ni-Belgrad or Süleymannâme* (nşr. Süheylâ Artermel), İstanbul 1987, tür.yer. (bu eser yanlışlıkla Sinan Çavuş adına yayımlanmıştır); Celalzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 16^a, 188^a, 190^b, 346^a, 358^b, 359^b, 364^b, 504^a; Selânikî, *Târîh* (İpşirli), tür.yer.; Peçuylu İbrâhim, *Târîh*, I-II, tür.yer.; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 257-273; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyi'ât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, tür.yer.; H. Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (trc. Yaşar Önen), Ankara 1992, s. 19, 370-372; L. Némethy, *Emlék-lapok Esztergom múltjából, Esztergom 1900*; O. C. Busbecq, *Türk Mektupları* (trc. H. Cahit Yalçın), İstanbul 1939, s. 15, 17; L. Fekete, *Az Esztergomi szandzsák 1570. évi adóösszeírása*, Budapest 1943; a.mlf., "Esztergom (Gran)", *EI²* (İng.), II, 716-717; Danişmend, *Kronoloji*, II, 239-240; III, 132-133, 146 vd., 239 vd.; D. Dercsényi — L. Zolnay, *Esztergom*, Budapest 1956; Cs. Csorba, *Esztergom hadi krónikája*, Budapest 1978; G. Bayerle, *The Hungarian Letters of Ali Pasha of Buda 1604-1616*, Budapest 1991, s. 167-168; G. Gömöry, "Esztergom vár bevétele 1595-ben", *Hadtörténelmi Köztemények*, IV (1891), s. 462-481, 648-677; L. Merényi, "A hódoltság adózása történetéhez", *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle*, X (1903), s. 18-32; Gy. Káldy-Nagy, "Türk Egemenliği Altında Yaşayan Halk", *Studia Turco-Hungarica*, I (1974), s. 43-46; H. G. Majer, "Zur Kapitulation des osmanischen Gran (Esztergom) im Jahre 1683", *Südosteuropa unter dem Halbmond*, München 1975, s. 189-204; Gy. Györfly, "Vom Namen Estrigen bis zu Parqan (Die Ausbildung von Gran im Spiegel seiner Namen)", *Hungaro-Turcica. Studies in Honour of Julius Németh*, Budapest 1976, s. 231-238; E. Vass, "Esztergom felszabadulása a török alól 1683-ban", *Esztergom Evlapjai/Annales Strigonienses* 1983, s. 421-442, 516; M. İpçioğlu, "Kanuni Süleyman'ın Estergon (Esztergom) Seferi 1543. Yeni Bir Kaynak", *Osm.Ar.*, X (1990), s. 137-159; İsmet Parmaksızoğlu, "Estergon", *TA*, XV, 450-451; Vojtech Kopčan, "Ciğerdelen", *DIA*, VII, 526-527.

GÉZA DÁVID

ESTETİK

Güzellik ve güzelliğin unsurları, ölçüleri ve şartlarından, güzellik duygusundan bahseden bilim veya felsefe dalı (bk. İLMÜ'1-CEMÂL; SÜSLENME).

ESVÂRİ

(bk. ALİ el-ESVÂRİ).

ESVÂRİYYE

(الأسوارية)

Mu'tezile âlimlerinden Ali el-Esvârî'nin (ö. 240/854) görüşlerini benimseyenlere verilen ad (bk. ALİ el-ESVÂRİ).

ESVED el-ANSİ

(الأسود العنسي)

Abhele b. Kâ'b b. Avf el-Esved el-Ansî (ö. 11/632)

Resûl-i Ekrem'in sağlığında peygamberlik iddia edenlerden biri.

Necran yakınlarındaki Keh Hubbân'da doğdu. Asıl adı Abhele veya Ayhele'dir. Siyah tenli olduğu için "Esved" lakabıyla anılır. Kahtâniler'den Mezhic'in bir kolu olan Ans'a mensuptur. Cähiliye devri kâhinlerinin âdetine uyarak yüzüne peçe taktığı veya sık sık sarhoş olduğu için "Zülhimâr" (ذوالحمار), yahut onun tâlimatı doğrultusunda bazı hareketleri yerine getiren şartlandırılmış eşeğinden dolayı "Zülhimâr" (ذوالحمار) lakabıyla da tanınır. Ayrıca ona peygamberlik iddiası sebebiyle "kezzâb" sıfatı da verilmiştir. Müseylime kendisine Rahmân'ül-Yemâme dediği gibi Esved de Rahmân'ül-Yemen sıfatını uygun bulmuştu. Vedâ hacı dönüşünde Resûlullah'ın hastalandığını haber alınca özellikle mensubu bulunduğu Yemen'deki Ans ve Mezhic kabilelerinin desteğini sağlayarak peygamberlik iddiası ile ortaya çıktı. Esasen bazı mensupları Medine'ye gelerek müslüman oldularsa da Benî Ans arasında İslâmiyet güçlü bir şekilde yayılmış değildi. Necran yöresinden topladığı 600-700 atlıdan oluşan kuvvetleriyle San'a üzerine yürüyen Esved kendisine karşı koyan Şehr b. Bâzân'ı öldürerek bölgeye hâkim oldu. Şehr'in babası olan Sâ-